

УДК 82.111-93(084.1):81'42
DOI <https://doi.org/10.32999/ksu2663-3426/2022-1-4>

СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК ІЛЮСТРОВАНИХ НАРАТИВІВ ДЛЯ ДІТЕЙ У ВЕЛИКІЙ БРИТАНІЇ

Іваненко Діана Олегівна,
аспірантка кафедри англійської філології та світової літератури
імені професора Олега Мішукова
Херсонський державний університет
dianaivanenko@ukr.net
orcid.org/0000-0003-1888-8610

Наукове дослідження присвячено критичному огляду становлення та розвитку ілюстрованих наративів для дітей у Великій Британії.

У своєму дослідженні ми послуговувались теоретичними працями дослідників дитячої літератури Martin Salisbury, Daniel Hahn, а також концепцією наративного моделювання художніх текстів для дітей А. Цапів (Цапів, 2020). У дослідженні визначено основні етапи становлення та розвитку ілюстрованих художніх текстів, призначених для наймолодшої читацької аудиторії, з оперттям на такі поняття: «ілюстровані тексти», «читач-дитина», «тексти з ілюстраціями»; виявлено основні функції, які виконують ілюстрації у таких типах текстів. Для визначення функцій ілюстрованих англійськомовних художніх текстів для дітей ми послуговуємось роботами Painter, Martin, & Unsworth (2012), А. Цапів (Цапів, 2020).

Метою нашого дослідження є систематизація наукової розвідки про становлення та розвиток ілюстрованих наративів для дітей у Великій Британії, зокрема казкових наративів, адресованих дитячій читацькій аудиторії. Матеріалом нашої розвідки послуговували тексти англійськомовних казок ХХІ століття, а саме – ілюстрований художній текст «Paddington in the Garden» Майкла Бонда, що дозволило з'ясування специфіку його текстової та мультимодальної побудови. Саме завдяки наративам, які складають символічні сюжети, за якими і класифікується дійсність, здійснюється її розуміння. Відповідно, нами поставлено завдання проаналізувати та систематизувати особливості функцій ілюстрованих текстів для дітей.

Ключові слова: ілюстровані тексти для дітей, тексти з ілюстраціями, читач-дитина.

THE ESTABLISHMENT AND DEVELOPMENT OF THE PICTURE NARRATIVES FOR CHILDREN IN GREAT BRITAIN

Ivanenko Diana Olegivna,
Postgraduate student at the Department of English Philology and World Literature
named after Professor Oleg Mishukov
Kherson State University
dianaivanenko@ukr.net
orcid.org/0000-0003-1888-8610

The research is devoted to a analytical review of the establishment and development of the picture narratives in Great Britain. We consider such narratives as stories about fiction events, which are going on in a fiction time and space and their narration is created by means of verbal and visual means. The addressee of such narratives is a child reader of a young age, who comprehends fiction stories as games, for these reason stories are construed in a special way.

In our research, we used the theoretical works of the scientists of Children's Literature of Martin Salisbury, Daniel Hahn, as well as the concept of narrative modeling of literary texts for children of A. Tsapiv (Tsapiv, 2020). In our work we have identified the main features of the establishment and development of the illustrated narratives, addressed to children's readers, based on the following concepts: «illustrated texts for children», «texts with illustrations», «a child reader»; we have revealed the main functions, performed by illustrations in such types of texts. To determine the peculiarities of the functions of English literary texts for children, we use the works of Painter, Martin, & Unsworth (2012), of A. Tsapiv (Tsapiv, 2020).

The aim of our research is to systematize the scientific research on the establishment and development of the illustrated narratives in Great Britain, in particular fairy-tale narratives, addressed to children's readers. The material of our research – the texts of English-language fairy tales of the XXI century, namely – illustrated literary text "Paddington in the Garden by Michael Bond, which will clarify the specifics of their textual and multimodal structure. Thanks to the narratives that make up the symbolic plots, according to which reality is classified, that it is understood. Accordingly, we set the task to analyze and systematize the peculiarities of the functions of the illustrated texts for children.

Key words: illustrated texts for children, texts with illustrations, a child reader.

Заглиблюючись у текст, ми іноді забуваємо, що книгу можна не лише читати, а й розглядати. Книга – це ж не лише словесне, а й візуальне мистецтво. Ілюстрація є невід’ємною частиною художньої книги, що передає та розкриває зміст прочитаного. Слово та зображення розвивалися паралельно, вони мають спільне походження. Навіть нині ми говоримо «ілюстрація» і про текст, і про зображення.

Ілюстровані тексти для дітей, на теперішній час, є відносно новим різновидом мистецтва, що занурює дитяче сприйняття у казкову, фантастичну реальність: «*A picture book is text, illustrations, total design; an item of manufacture and a commercial product; a social, cultural, historical document; and foremost an experience for a child. As an art form it hinges on the interdependence of pictures and words, on the simultaneous display of two facing pages, and on the drama of the turning page*» (Salisbury, 2012: 75). У нашому дослідженні сфокусуємось на виявленні основних етапів становлення і розвитку ілюстрованих художніх текстів, призначених для наймолодшої читацької аудиторії. Перш за все звернемось до таких засадних понять як «ілюстровані тексти», «читач-дитина» та зосередимось на визначенні основних функцій, які виконують ілюстрації у таких типах текстів.

У енциклопедичних словниках зазначено, що ілюстровані тексти (picture books) – це «*Illustrated books, most often for younger children, usually in a large flat format with relatively few pages (32 is typical). Unlike, say, some illustrated fiction, the artwork is in no way seen as subservient to the text, but part of a balanced, integrated whole*» (Hahn, 2015). Отже, це тексти, що поєднують вербально та візуально виражену історію про події. Під ілюстрованими художніми творами розуміємо тексти, що поєднують вербально та візуально виражену історію про події, автором яких є одна особа письменника, або ж для створення яких письменник та ілюстратор працюють у тісній взаємодії. Важливо зважати на той факт, що у літературному середовищі існують поняття тексти з ілюстраціями (*books with illustrations*) та ілюстровані тексти (*picture books*).

Перші є творами, створеними в оригінальному первинному варіанті тільки завдяки вербальним засобам, а їхні ілюстрації можуть варіюватись залежно від певного історичного періоду, перевидання, видавництва, країни тощо. Такими текстами прийнято вважати казки братів Грімм, казки Г.Х. Андерсена, збірки народних казок. Тобто, ілюстрації

є окремим створінням художників, які не працювали безпосередньо із автором тексту, натомість втілюють індивідуальне бачення ілюстратора або видавництва книги.

Ілюстрованими ж текстами постають твори, які створювалися одним автором, який є творцем і тексту, і ілюстрацій, або ж є результатом тісної взаємодії автора тексту та ілюстрацій: «*Picture books, in the present era, enjoy a status as a culture form to be enjoyed by people of all ages. It is a precious and versatile art that has already left the confines of paper behind, shattering the boundaries of its own genre and fusing with various other forms of art and imagery*» (Salisbury, 2012: 113). Ілюстровані тексти для дітей визначаються особливим використанням послідовних зображень, як правило, у тандемі з невеликою кількістю слів, щоб передати значення тексту. Матеріалом нашого дослідження послуговували художні наративи М. Бонда, а саме – «*Paddington in the Garden*», який є популярним серед дитячої читацької аудиторії. Свідченням затребуваності таких текстів також слугують їхні сучасні екранізації, створення бренду іграшок та аксесуарів для дітей.

Ведмедик Паддінгтон – герой книги англійського письменника Майкла Бонда і однойменного дитячого серіалу. Особливість казкового персонажа в тому, що він поєднує в собі риси як ведмедика, так і іграшки. Вперше книга «Ведмедик на ім'я Паддінгтон» була

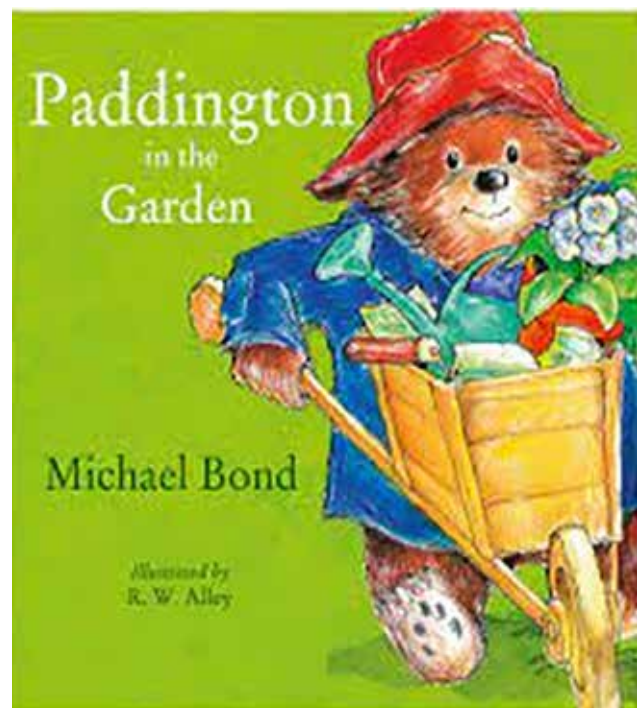

Рис. 1. «*Paddington in the Garden*» (Bond, 2019)

опублікована 13 жовтня 1958 року. На відміну від текстів з ілюстраціями, де зображення покращують, прикрашають; у ілюстрованих текстах, зображення часто передає значну частину прочитаного та переносить читача-дитину у казковий світ.

У дослідженні стверджується, що головною функцією ілюстрованих текстів для дітей постає регулятивна функція, реалізація якої здійснюється завдяки особливій ігровій моделі творення наративів (Цапів, 2020), а також взаємодії вербального тексту та візуальних зображень. Останні є найбільше сприйнятими для дітей молодшого віку, завдяки техніці їхнього виконання, яка варіюється від мінімалістичної до універсальної та натуралістичної (Painter, Martin, & Unsworth, 2012, p. 34). У досліджуваних текстах зображення виконують такі функції: дублювання тексту, розширення або ампліфікації, деталізації, продовження нарації (у випадках чергування творення історії через вербальні та візуальні засоби).

Появу перших в Англії книжок з ілюстраціями пов'язують з іменем Рендольфа Калдекотта, який разом з Волтером Крейном розвинули англійські ілюстровані тексти до високих стандартів. Саме в той час, коли вийшла «Книга нісенітниць», постала найважливіша фігура Калдекотта в еволюції ілюстрованих текстів. Рендольфа Калдекотта, як правило, визнають батьком picture books. Калдекотт, як правило, поєднується з двома іншими художниками середньої та пізньої вікторіанської епохи: Волтером Крейном та Кейт Грінуей. Хоча їхня робота багато в чому відрізняється від роботи Калдекотта, вона пов'язана з його ілюстрованими текстами ключовою роллю, яку відіграє в їх поширенні друкар Едмунд Еванс. На той час різниця між друкарем і видавцем насправді не була значною. Еванс привів витончений погляд до робіт цих трьох митців і найкращий спосіб віддати їм належне в масовому відтворенні.

Період другої половини дев'ятнадцятого та початку двадцятого століття став відомим як золотий вік дитячих книжок. Час, коли відбувалося зближення розвитку друкарських технологій, зміни ставлення до дитинства та поява низки блискучих художників. Малюнки сера Джона Тенніла до «Пригод Аліси в країні чудес» Льюїса Керолла (Макмілан, 1865), можливо, розпочали цю нову епоху. Вони принесли новий вид присутності на сторінці; образи відіграли ключову роль у досвіді книги, а згодом стали визна-

чальними для нашого читання. З 1950-х років все більше графічних дизайнерів залучали до ілюстрованих текстів. Це був час, коли графічний дизайн, ілюстрація та живопис були більш тісно пов'язані в художніх школах. «*Visual literacy is: ... the history of thinking about what images and objects mean, how they are put together, how we respond to or interpret them, how they might function as modes of thought, and how they are seated within the societies that gave rise to them...*» (Salisbury, 2012: 77). Дизайнерів навчали малюванню та типографії. Несподівано з'явилися книги, які демонстрували єдиний підхід до концепції, зображення та типографії, оскільки багато їх дизайнерів були також авторами. Можливо, саме тут почала стверджуватися унікальна природа ілюстрованих текстів як засобу масової інформації. Тепер слів стало менше, оскільки зростало розуміння потенціалу сторінки як мультимодального візуального етапу.

Англійський ілюстрований текст скористався впливом низки авторських художників європейського чи латинського походження, які були переміщені в результаті війни або прибули до Сполучених Штатів як іммігранти. Серед них були Антоніо Фрасконі, Роже Дувазен, Лео Ліонні та Мирослав Сасек. Впливовий американський графічний дизайнер Пол Ренд вперше вийшов на арену ілюстрованих текстів у книзі, написаній його тодішньою дружиною Енн Ренд. Коли яскраві шістдесяті вибухнули в життя, ряд британських художників вийшли з художньої школи з роботами, які ознаменували нову епоху фарб і кольорів у ілюстрованих текстах. Однак зміна була не лише стилістичною. Як і з розвитком популярної музики, артисти починали виражати себе в більш особистий спосіб; вони ставали художнім еквівалентом авторів пісень. Серед них були Брайан Вайлдсміт, Чарльз Кіпінг, Реймонд Бріггс і Джон Бернінгем. Кожен із них продовжив тривалу та продуктивну кар'єру і зробили великий внесок у жанр ілюстрованих текстів.

Ключовим гравцем у кар'єрі Wildsmith and Keeping була Мейбл Джордж, редактор *Oxford University Press*. Джордж був пристрасним прихильником їхньої роботи. Вона походила з родини друкарів і була добре обізнана в цьому аспекті видавничої справи. Мейбл Джордж була сповнена рішучості знайти друкарів, які могли б віддати належне живописному підходу такого художника, як Вайлдсміт. Книги Ентоні Брауна, британського дитячого лауреата (2009–2011), захоп-

люють дітей і вчителів з 1970-х років, коли він вперше створив ілюстровані тексти. Його роботу особливо високо оцінюють науковці, які схвалюють його винахідливе використання візуальної метафори для створення історій, багатих на значення, пропонуючи варіанти сенсу, які можуть розкрити різноманітну читацька аудиторія. Більшість дітей, навіть зовсім маленьких, вважають його роботу переконливою та потужною, а також смішною та зворушливою. У все більш глобальному суспільстві розумно очікувати все більш всесвітній попит на ілюстровані тексти. Поява електронної книги, можливо, має ще більше сприяти цьому інтернаціоналізму. Насправді не все так просто. У той же час, коли усвідомлення ілюстрованих текстів як виду мистецтва зростає, багато менших країн і культур все більше визнають важливість збереження власних мов і традицій.

Найкращі ілюстровані тексти постають вічними міні-галереями для дому – поєднання концепції, творів мистецтва, дизайну, що приносить задоволення та стимулює уяву як дітей, так і дорослих. З іншого боку, міні-театральні постановки можуть бути більш доречною аналогією: вони визнають поєднання слова та зображення, яке є ключовим для ілюстрованих текстів для дітей.). «... *The picture book, which appears to be the cosiest and most gentle of genres, actually produces the greatest social and aesthetic tensions in the whole field of children's literature*» (Salisbury, 2012: 74). Книга як витвір мистецтва – це концепція, яка сягає століть у минуле до найдавніших книг ручної роботи. Сьогодні межі між книжковим мистецтвом, літературою та «комерційною» графікою можна побачити як поєднання в ілюстрованих текстах для дітей. У дослідницькому проекті Евелін Арізпе та Мораг Стайлз (Arizpe & Styles) було достатньо доказів того, що деякі маленькі діти здатні формулювати розумні та проникливі відповіді на ілюстровані тексти, що значно перевищує те, що можна було очікувати від їхнього розвитку. Арізпе та Стайлз (Arizpe & Styles) провели своє дослідження між 1999 і 2001 роками, вивчаючи детальну реакцію 100 дітей на ілюстровані тексти «Зоопарк» (Макрей, 1992) і «Тунель» (Макрей, 1989) Ентоні Брауна та «Лілі гуляє» (Коргі, 1987), і виявили наскільки проникливими можуть бути навіть дуже молодша читацька аудиторія. Було яскраве свідчення того, що діти малювали у відповідь на ілюстровані тексти: те, що вони не завжди могли виразити словами, вони часто могли показати у своїй візуальній роботі

(Arizpe, E., & Styles, M., 2016). Тому мистецтво створення picture books включає мислення і спілкування за допомогою зображень і слів. Це мистецтво, яке культивується через процес взаємозалежних навичок бачення та малювання. Термін «візуальна комунікація» зазвичай використовується для опису загальної предметної області графічного дизайну та ілюстрації. І саме концепцію комунікації деякі бачать як лінію розмежування між образотворчим і комерційним або графічним мистецтвом.

На всесвітньому рівні цікавість до тематики ілюстрованих текстів та дослідження навколо неї мають тенденцію чітко розмежовувати діячів у сфері мистецтва та дизайну та науковців у сфері освіти (Salisbury, 2012). Так, наприклад, книг про ведмежа Паддінгтона сьогодні понад 25 мільйонів, в цілому переведених на 31 мову. В усьому світі книжки англійського дитячого письменника Майкла Бонда стали класикою дитячої літератури, а вигаданий ним ведмедик у крилатому капелюсі та синьому макінтоші на двох гудзиках Паддінгтон – одним із найпопулярніших символів Лондона. На вокзалі почалася історія про маленького ведмедика, що приїхав з Дрімучого Перу. Там він стояв і чекав, поки хто-небудь зверне на нього увагу. Містер і місіс Браун прийняли рішення подбати про ведмедика. Оскільки у цивілізованому світі Паддінгтон є новачком, більшість його пригод – це курйози, що трапляються через незнання тих чи інших правил, загальновідомих фактів та норм. Історія появи Паддінгтона, як і історія створення іншого популярного ведмеда – Вінні-Пуха, тісно пов'язана з іграшкою, адже почалося усе безпосередньо з іграшкового ведмежати, що самотньо стояло на полиці лондонського магазину «Selfridges» у Святвечір. Саме цей іграшковий ведмедик згодом надихнув Майкла Бонда писати. У всьому світі було видано 265 ліцензій на різні продукти з використанням імені ведмежати. І, хоча перші тексти про Паддінгтона Бонд створив майже випадково, без жодної думки про публікації і кар'єру дитячого письменника, на сьогодні маємо цілу серію з понад двадцяти дитячих книжок з оповіданнями (1958 – 2014), три мультсеріали (Paddington (1975–1986), Paddington Bear (1989–1990) і The Adventures of Paddington Bear (1997–2001)). Паддінгтон любить бутерброди з джемом, безкомпромісно торгується з продавцями на блошиних ринках та має напрочуд вишукані манери, особливо як для ведмеда. Він був зіркою власного телешоу,

а Музей Лондона присвятив його життю окрему експозицію. Паддінгтон став не лише улюбленцем британських дітей, а і культурним надбанням цілої країни та символом доброти та толерантності в усьому світі.

Існують музеї, премії та рейтинги, один із найпрестижніших – це щорічний рейтинг «Нью-Йорк Таймс» найкращих ілюстрованих дитячих книг. У 2014 перше місце посів Рауль Колон та намальований ним бегемотик у книзі «DRAW», а в 2015 – сова із книги «Big Bear Little Chair» намальованої Лізі Бойд. В Україні також найкраще ілюструються дитячі книги, про що свідчить чимала кількість міжнародних нагород. Сім ілюстрованих книг увійшло до міжнародного каталогу кращої дитячої літератури «Білі круки»: Василь Голобородько «Віршів повна рукавичка» (ілюстратор – Інґа Леві), народна казка «Рукавичка» (ілюстратор – Романа Романишин, Андрій Лесів), Іван Андрусак «Вісім днів із життя Бурунука» (ілюстратор – Ганна Осадко), книга «Ріпка. Стара казка по-новому. Розповів Іван Франко» (ілюстратор – Романа Романишин, Андрій Лесів), Леся Українка «Лісова пісня» (ілюстратор – Поліна Дорошенко), Роман Скиба «Із життя хитрих слів» (ілюстратор – Тетяна Денисенко), Тарас та Мар'яна Прохаськи «Хто робить сніг» (ілюстратор – Мар'яна Прохасько).

Сучасний формат ілюстрованих текстів для дітей нерідко супроводжується безпосередньою презентацією твору його автором у затишному книжковому магазині, де перед загалом дітей, які є безпосередньо цільовою аудиторією, декламуються тексти, а автор наповнює їх інтонаційним супроводом та власними коментарями. Така презентація якнайкраще слугує популяризації художньої дитячої літератури і наближує читача-дитину до персонажів твору і його автора, а також спрямовує дитяче сприйняття у казковий неймовірний світ.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Arizpe, E., & Styles, M.. Children reading picturebooks: Interpreting visual texts (2nd ed.). London and New York : Routledge Taylor & Francis Group, 2016.

2. Hahn, Daniel Michael Morpurgo. *Children`s Literature*. United Kingdom : Oxford University Press, 2015.
3. Doonan, J.. The Modern picture book. In P. Hunt, & S. Ray (Eds.), *International Companion Encyclopedia of Children`s literature* (pp. 228–238). London and New York : Routledge, 1996.
4. Kress, G. & van Leeuwen, T.. *Reading images: The grammar of visual design* (2nd ed.). London and New York : Routledge Taylor & Francis Group, 2006.
5. Salisbury, Martin Morag Styles. *Children`s picture books. The art of visual storytelling*. United Kingdom : Oxford University Press, 2012.
6. Painter, C., Martin, J., & Unsworth, L. (2012). *Reading visual narratives: Image analysis in children`s picturebooks*. UK: Equinox Publishing Ltd.
7. Цапів А. Поетика наративу англійськомовних художніх текстів для дітей : дис. ... д-ра філол. наук : 10.02.04. / Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна. Харків, 2020. 419 с.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

1. Bond, M. (2019). *Paddington in the Garden*. London : HarperCollins Children`s books.

REFERENCES:

1. Arizpe, E., & Styles, M. (2016). *Children reading picturebooks: Interpreting visual texts* (2nd ed.). London and New York : Routledge Taylor & Francis Group. *n`s Literature*. United Kingdom : Oxford University Press.
2. Doonan, J. (1996). The Modern picture book. In P. Hunt, & S. Ray (Eds.), *International Companion Encyclopedia of Children`s literature* (pp. 228–238). London and New York : Routledge.
3. Daniel Hahn, Michael Morpurgo (2015). *Children`s Literature*. United Kingdom : Oxford University Press.
4. Kress, G. & van Leeuwen, T. (2006). *Reading images: The grammar of visual design* (2nd ed.). London and New York : Routledge Taylor & Francis Group.
5. Martin Salisbury, Morag Styles (2012). *Children`s picture books. The art of visual storytelling*. United Kingdom : Oxford University Press.
6. Painter, C., Martin, J., & Unsworth, L. (2012). *Reading visual narratives: Image analysis in children`s picturebooks*. UK : Equinox Publishing Ltd.
7. Tsapiv A. (2020) *Poetyka naratyvu Anglomovnyh Hudizhnih Tekstiv dlia Ditei* [Poetics of the Narrative of the Anglophone Literary Texts for Children] : dis. ... Dr. Philol. Science : 10.02.04. / Kharkiv National University named after VN Karazina. Kharkiv, 2020. 419 p.

LIST OF SOURCES OF ILLUSTRATIVE MATERIAL

1. Bond, M. (2019). *Paddington in the Garden*. London : HarperCollins Children`s books.

*Стаття надійшла до редакції 13.08.2022.
The article was received 16 August 2022.*